

Так склалося, що на похоронах я не була. Ні на своїх, ні на чужих, «своїх» мається на увазі, якщо ховаєш рідних. Бо моїх рідних ховала не я. Батько загинув, коли я ще маленькою була, навіть фотокарток по собі не залишив. Кажуть, що у мене — його очі, я у дитинстві роздивлялася свої оченята в люстро та й віталася з ним: «Привіт, тату». І сама собі підморгувала — відповідала. Думаю, очі кращі, ніж фотокартки.

Мама моя загинула пізніше, під час окупації міста нацистами, я уже підлітком була. Її розстріляли, бо ввіймали з політичними листівками. Знаю, що некоректно про таке навіть думати, але нині набагато гірші за змістом листівки мені підкидають до поштової скрині, нав'язують у метро, пропонують у наметах. Ніхто за них нікого не стріляє, навпаки — на цьому можна заробити. Зойка, наприклад, заробила собі на новий електрочайник, розраховалася з консьержем на рік уперед, заплатила за зуби двірника Тарасовича і ще щось поклала в подушку — Зойчин персональний банк.

Чоловіка мого поховала вітчизняна пенітенціарна система, як каже Зойка: «Не реви. Хоть тут сэкономила. Тратиться не довелось даже на гвозди от гроба, и за это большое спасибо коммунистической партии и нашему героическому трудовому народу».

Я роздивлялася невеличку групу близьких людей, що прощалися з моєю колишньою свахою (завжди у цьому плутаюся, не знаю, ким мені доводиться колишня свекруха моєї доньки).

Узагалі на цей похорон мене ніхто не запрошував, запрошували Наталю, але вона не змогла (можливо, й так) і не схотіла (100 відсотків) на цей похорон приїздити. Тому пішли я та Славик, мій онук. Хоча він якраз був і онуком померлої, хіба що ні вона, ні він про це ніколи не згадували, думаю, вони якби зустрілися, ні за що не впізнали б одне одного.

Наталія виписала нам одну рознарядку на двох. Мабуть, хотіла таки переконатися, що старенька не тільки померла — її глибоко зарили. Ще вона просила переписати номер дільниці та могили. Навіщо то було її практичній душі, я не відаю (хоча підозру маю), але доньчину настанову виконала.

Наш Славик вдався на зріст, тому серед інших чоловіків ніс труну своєї бабусі, котра була для нього незнайомкою, і це сприймалося мною як абсурд. Ніхто не представляв його онуком, я розумію, чому саме, забагато б тоді довелося пояснювати.

«Наконец-то этот трутень подставил плечо бабе. Правда, старой и мёртвой», — шепотіла Зойка. Славик скидався на людину, котра не розуміє, як і навіщо вона тут опинилася, утім, Славик часто мав подібний вираз обличчя. Мое ж ти курчатко!

Зойка стояла поруч зі мною, їй було надто нудно сидіти вдома, тому зі словами «шо-то я засиделася» вона почала лапала на цвинтар. «Когда хоронят какую-то старуху, на ещё каких-то старух не обращают внимание. Может, я по

пути к своей могилке — зашла, дай, думаю, посмотрю, а шо там и как там оно у людей». Зойку цікавив батюшка, котрий відспівував покійницю. Вона його уважно розглядала й усміхалася. «Ты глянь, какой красивый. Румяный да гладкий, как Масленица. На боярыню похож. Мне такого тоже пригласи, запиши, как его звать и с какого он прихода. Ещё и голос приятный».

Я сказала, що хочу швидко піти, нервуюся, не варто старим так зблизька дивитися на те, чим традиційно завершується старість. «Избалованная ты, смерти не нюхала. Это я тебя уберегла от разных дедов развратных. Не то пошла бы ты по рукам, как брехня селом, а потом по кладбищам, мужики — слабачье, не успеваешь наораться на них, как раз и померли. Каждый год ходила бы хоронить: то одного, то другого. Гробовщики б на тя смотрели и переговаривались: гля, откуда мы её знаем, закапывали или выкапывали?» — Було ясно, що Зойка знудилася. Я гмикнула й потерлася об рукав її старенького пальта. «Если бы ты, сучка, об него не тёрлась, меня б в нём, как в новом, могли схоронить!»

Славик сказав, що на поминки не залишиться, бо поспішає. Зойка фиркнула й мовила, що також не залишиться, бо терпіти не може солодкий рис, та й борщ завжди подають рідкий, і котлети — хлібні. Не знала, що вона така обізнана в поминальних меню.

Я вже звикла до того, що зі мною мало хто рахується, тому попросила Славика, щоб той супроводив Зойку додому. «Я тьоті Зої таксі викличу, я не додому», — буркотнув він і почав тикатися у свій мобільний, викликати машину. Зойка підвела брови. «Шо, даже пожрать не забежит? Ёп-папало-ногу! У него появилась новая баба, помяни

моє слово, Варка. Всє, пришла нам пора — мучиться. Шо за жизнь? И не канонизируют же, суки, за эти мучения». Славик беззахисно усміхнувся і сказав, що машина буде на центральному вході за п'ятнадцять хвилин. «Машина, может, и будет, а я что, пятерых покойников запрягать должна, щоб успеть? Бестолочь ты тыквенная». Зойка зітхнула, поправила хустку, пнула мене кулаком — по-прощалася, та й попленталася на вихід. Котлети дійсно були неймовірно жакливими.

* * *

Ось так ти це й розумієш, нове і невідворотне про себе, коли перетворюєшся на ревниву дружину, яка нишпорить кишнями та оглядає комірці сорочок зрадливого чоловіка. Такою ти ніколи не була, та й чоловік твій колись зрадив не тебе — він не розмінювався на малі форми, — а Батьківщину, що також нишпорила його кишнями, шурхотіла знайденими папірцями, підслуховувала й винюхувала, щоб упіймати на гарячому або тепленькому та заслати грішника до Сибіру. Таких несподіванок я не очікувала від звичайного інженера, із котрим побралася. У моєму хибному, як виявилось, уявленні зрада Батьківщини більш пасувала військовим. Однак доля вберегла мене від шлюбу з військовим, але от мого чоловіка від зради Батьківщини — ні. Утім, час після війни був майже військовим, тому всі ми могли вважатися армійцями.

Я вирушила за ним до Сибіру, не думаю, що через велике кохання (чим ми тоді вимірювали велич любові — трагедіями російських та американських прозаїків?), мені просто хотілося, щоб у нас були діти, і там у мене народилася Наталя, там помер мій чоловік. Додому, у Київ, я по-

верталася з довідкою про його посмертну реабілітацію та з двома істотами жіночої статі: донькою і подругою Зоєю.

У Зойки була анемія та астма, чоловік її давно подався шукати кращого життя у Таджикистан, де пахне динями, знайшов чи ні — невідомо, але до Зойки не повернувся. Зойка динями не пахла. У Києві вона підхопила алергію на молоде листя тополі, матюкалася, однак казала: «Твою мать, таки нигде житья нет. Но тут хоть земля жопу греет». У Сибіру вона кілька разів хворіла на цистит, тому не могла мати дітей. Утім, її це наче не обтяжувало. Якби ми із Зойкою були одружені — давно б відсвяткували золоте весілля. Попри мою м'якотілість та її агресивність.

Моя мама, котру я пам'ятаю дуже погано, залишила мені у спадок фразу: «Вихованість рятує бідних людей від ганьби». Я завжди намагалася чинити правильно, бути стриманою та вихованою. Довго залишалася бідною, але й не ганьбилася, думаю, що мати була мною задоволена. Правда, слово «ганьба» у мене досі асоціюється із втратою цноти поза шлюбом та шиплячими сусідами за зігнутою спиною — не більше. Моя фантазія — бідна, стримана та вихована, майже як я сама. На відміну від Зойчиної, та починала шпигати людство, як тільки прокидалася. «Если вы думаете, что то, что вы мне подсовываете, это — курица, то подсовывайте лучше себя, у вас такие же мозги и шкура в жутких цыпках».

Зойка ходила на мітинги не заради ідеології або грошей (хоча все, що їй належало, забирала), вона ходила туди, бо там можна було скільки завгодно дерти горлянку.

Зараз мені вісімдесят п'ять, мій терапевт каже: «Ваш вік небезпечний для кісток». Лікар дуже оптимістично сприймає мій вік, якби я була менш стриманою — поді-